

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, доцента
Балендра Андрія Васильовича
на дисертаційну роботу та автореферат

Кравченко Олександра Івановича

**«Формування інформаційно-комунікаційної культури майбутніх
офіцерів Збройних Сил України у процесі професійної підготовки»**,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Сучасне суспільство характеризується глобальними соціально-економічними змінами, пов'язаними з комплексним впровадженням інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у всі сфери життєдіяльності людини, не є виключенням і професійна діяльність офіцерів Збройних Сил України (ЗСУ). В умовах стрімкого розвитку інформаційних засобів і технологій, постійного збільшення обсягів інформації, а також динамічної інформатизації ЗСУ майбутнім офіцерам важливо мати окрім знань за фахом також й особливі знання та уміння застосовувати ІКТ у професійній діяльності. Нині вони повинні володіти навичками формулювання інформаційних запитів, пошуку, фіксації і використання отриманих даних, їх критичної оцінки, відбору і трансляції, виконання комп'ютерних обчислень для якісного проведення заходів службової діяльності та бойової підготовки, успішного вирішення службово-бойових завдань, застосування сучасного озброєння і військової техніки, спеціального обладнання, прикладного програмного забезпечення, інформаційно-комунікаційних технологій, а також для спілкування і взаємодії в мережі Інтернет та відомчих мережах спеціального призначення в межах посадових обов'язків. Погоджуємось із автором, що розвиток інформаційно-комунікаційної культури (ІКК) є одним із важливих чинників гармонійного і творчого розвитку особистості в умовах інформаційного суспільства, ефективної професійної діяльності офіцера ЗСУ тактичного рівня та

"11"	Вх. № 754
аркуші	"19" - 02 2021 р.
ВІДДІЛ ДОКУМЕНТАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАДПСУ ім. Б.Хмельницького	

забезпечення його інформаційно-комунікаційних потреб, необхідних на відповідній посаді.

Як свідчить практика освітнього процесу у вищих військових навчальних закладах (ВВНЗ), у курсантів існує проблема взаємодії з інформацією. Не кожен із них уміє використовувати сучасні інформаційно-комунікаційні технології, реалізовувати можливості, які ними надаються, та розуміти їхню цінність. Більше того, як справедливо зазначає автор дисертації, низький рівень ІКК, як правило, негативно позначається на організації самого освітнього процесу, а також на виконанні професійних обов'язків майбутніми офіцерами. Таким чином, виникає потреба у якісно новій підготовці майбутніх офіцерів, які здатні сприймати інформацію повною мірою і використовувати її під час виконання професійних завдань.

Ураховуючи зазначене, тема дисертаційного дослідження Кравченко Олександра Івановича, присвячена формуванню інформаційно-комунікаційної культури майбутніх офіцерів Збройних сил України у процесі професійної підготовки, є актуальною для науки і практики освітньої діяльності.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертаційному дослідженні. Вивчення та аналіз дисертації й автореферату О. І. Кравченко дозволяє констатувати, що наукові положення, висновки і пропозиції дисертаційного дослідження сформульовано чітко, логічно, послідовно, вони є аргументованими та змістовними. Достовірність одержаних результатів підтверджується теоретико-методологічною обґрунтованістю вихідних положень дослідження; опрацюванням значної кількості джерел (264 позиції); застосуванням сучасних методів досліджень; апробацією результатів досліджень. Такий підхід допоміг здобувачу належним чином організувати педагогічний експеримент і провести валідну перевірку отриманих результатів експериментального дослідження, які, у цілому, не викликають сумніву.

Оцінка змісту та завершеності дисертації. Структура дисертаційного дослідження О. І. Кравченко зумовлена його змістом і складається зі вступу, трьох розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел та 10 додатків. Загальний обсяг дисертації становить 269 сторінок друкованого тексту, основний зміст викладено на 172 сторінках. Роботу ілюстровано 14 таблицями та 20 рисунками.

У першому розділі наукової роботи дисертантом проаналізовано сучасний стан розробленості проблеми формування ІКК у психолого-педагогічних працях вітчизняних і зарубіжних учених, розкрито сутність, особливості змісту і структуру інформаційно-комунікаційної культури майбутніх офіцерів, розглянуто зарубіжний досвід підготовки військовослужбовців у контексті формування в них інформаційно-комунікаційної культури.

У результаті дослідження виявлено, що формування ІКК у майбутніх офіцерів супроводжується низкою проблем: не всі ВВНЗ мають необхідну матеріально-технічну базу; не завжди є відповідне сертифіковане програмне забезпечення; науково-педагогічні працівники недостатньо підготовлені для ефективної роботи з ІКТ; бракує методичних і дидактичних матеріалів для ефективного формування ІКК майбутніх офіцерів; недостатньо розвинута нормативно-правова база щодо застосування ІКТ в освітньому процесі ВВНЗ; недостатньою є координація у питаннях використання наявних ІКТ ресурсів з боку відомств, яким підпорядковані ВВНЗ.

На наше переконання вдалим є визначення Олександром Івановичем поняття інформаційно-комунікаційної культури офіцера ЗСУ як інтегративної особистісної властивості і складника загальної та професійної культури, що забезпечує гармонійний і творчий розвиток особистості в умовах інформаційного суспільства, задоволення інформаційно-комунікаційних потреб й охоплює знання, уміння та навички роботи в мережі Інтернет і відомчих мережах спеціального призначення, необхідні для формулювання інформаційних запитів, пошуку, фіксації і використання

отриманих даних, їх критичної оцінки, відбору і трансляції, а також виконання комп'ютерних обчислень під час службової діяльності та бойової підготовки, вирішення службово-бойових завдань, застосування сучасного озброєння і військової техніки, спеціального обладнання, прикладного програмного забезпечення й ІКТ.

Схвальним є виділення у структурі ІКК когнітивного, мотиваційно-ціннісного та операційно-технологічного компонентів та надання їх детальної характеристики.

Вагомим науковим здобутком дослідника є проведений аналіз зарубіжного досвіду (США, Великобританія, Фінляндія, Литва, Латвія, Болгарія) підготовки майбутніх офіцерів збройних сил у контексті формування в них ІКК. Це дозволило зробити висновки про те, що професійна підготовка у військових закладах вищої освіти ґрунтується на активному використанні ІКТ, електронних підручників, електронних навчальних курсів, технологій дистанційного навчання, віртуальної реальності, комп'ютерних симуляторів і тренажерів. Помітним є підвищення ролі ІКТ у професійній діяльності сучасних офіцерів збройних сил.

У другому розділі автором розкрито критерії, показники та рівні сформованості ІКК майбутніх офіцерів ЗСУ, обґрунтовано педагогічні умови її формування в процесі професійної підготовки та подано характеристику моделі цього процесу.

Встановлено, що сформованість ІКК майбутніх офіцерів ЗСУ можна оцінити за гносеологічним, мотиваційно-аксіологічним та праксеологічним критеріями. На основі цих критеріїв і показників, а також із урахуванням результатів аналізу наукових джерел та особливостей професійної діяльності офіцера ЗСУ з'ясовано, що сформованість ІКК майбутніх офіцерів ЗСУ може виявлятися на високому, достатньому та початковому рівнях.

Позитивним вважаємо те, що дисертантом у 2015 р. на базі Військового інституту Київського національного університету імені Т. Шевченка (ВІ КНУ) було проведено констатувальний етап педагогічного експерименту, у

якому брали участь курсанти 3–4-го курсів, а також викладачі і курсові офіцери. Виявлено, що курсанти є досить умотивованими до застосування ІКТ у межах посадових обов'язків офіцера ЗСУ тактичного рівня, проте не мають відповідних знань і вмінь, необхідних для виконання завдань оперативно-службової і службово-бойової діяльності. Вони недостатньо обізнані з можливостями сучасних комп'ютерних технологій, особливостями професійної взаємодії і спілкування за допомогою ІКТ. Результати дослідження дозволили констатувати, що сформованість ІКК майбутніх офіцерів ЗСУ не повною мірою відповідає вимогам, що до них висуваються. Це засвідчило необхідність визначення педагогічних умов та побудови моделі формування ІКК майбутніх офіцерів ЗСУ в процесі професійної підготовки.

Також значним досягненням дослідника є визначення педагогічних умов формування ІКК майбутніх офіцерів ЗСУ в процесі професійної підготовки: формування у курсантів потреби в розвитку ІКК шляхом їх залучення до діяльності в інформаційно-освітньому середовищі вищого військового навчального закладу з урахуванням завдань та особливостей майбутньої професійної діяльності офіцерів ЗСУ; інтеграція інформаційних знань, умінь і навичок на основі міждисциплінарного підходу шляхом упровадження в освітній процес додаткового спеціального навчального курсу; організація самостійної пізнавальної діяльності майбутніх офіцерів ЗСУ засобами ІКТ; підготовка науково-педагогічних працівників до використання «хмарних» технологій, smart-технологій та інтерактивних форм навчання в освітньому процесі.

Імпонує розроблена дисертантом модель формування ІКК майбутніх офіцерів ЗСУ в процесі професійної підготовки, що містить три блоки (цільовий, змістовно-технологічний і результативний). Ця модель відображає цілісний педагогічний процес, у якому мета, сукупність принципів, форм, методів, засобів і відповідних педагогічних умов спрямованих на досягнення результату – формування ІКК майбутнього офіцера ЗСУ тактичного рівня.

У третьому розділі дисертації Кравченко О. І. подав організацію експериментальної роботи, аналіз результатів формувального етапу експерименту та методичні рекомендації науково-педагогічним працівникам щодо формування ІКК майбутніх офіцерів ЗСУ.

Заслуговує на позитивну оцінку широке використання під час формувального етапу експерименту високотехнологічного обладнання аудиторій та лабораторій факультетів, інформаційних можливостей освітнього процесу, новітніх педагогічних технологій, електронних підручників і навчальних посібників. Курсанти мали змогу використовувати веб-ресурси навчальних дисциплін, мультимедійні лекційні матеріали, он-лайн словники, віртуальні лабораторні роботи і тренажери, вони також працювали з імітаційною системою тактичного рівня JCATS (Joint Conflict and Tactical Simulation) та програмою імітаційного моделювання «Battle Command». Важливе значення мало впровадження спеціального навчального курсу «Інформаційно-комунікаційна культура офіцера тактичного рівня». Також було передбачено організацію самостійної пізнавальної діяльності майбутніх офіцерів ЗСУ засобами ІКТ. Організовано підготовку науково-педагогічних працівників до використання «хмарних» технологій, smart-технологій, інтерактивних форм навчання з метою ефективного формування ІКК майбутніх офіцерів ЗСУ.

Про ефективність запропонованих дисертантом педагогічних умов свідчить позитивна динаміка рівнів сформованості ІКК майбутніх офіцерів ЗСУ за результатами констатувального та формувального етапів експерименту. Якісний та кількісний аналіз результатів експериментальних досліджень наочно ілюструється численними таблицями, що надає висновкам, теоретичним положенням, практичним результатам логічності та переконливості.

Здобувач доводить, що апробація педагогічних умов показала їх результативність, а дані підтверджують доцільність та необхідність упровадження моделі та педагогічних умов формування ІКК майбутніх

офіцерів ЗСУ у процесі професійної підготовки. Статистичну значущість виявлених у результаті аналізу змін у рівнях сформованості ІКК у курсантів експериментальної і контрольної груп підтверджено відповідним математичним опрацюванням даних за критерієм χ^2 Пірсона.

Усе зазначене дає підстави стверджувати, що висновки рецензованої дисертації всебічно обґрунтовані науково і підтверджуються фактичним матеріалом, відповідають поставленим завданням і висвітлюють здобуті в процесі дослідження результати. Усе це є беззаперечним свідченням достовірності дисертаційної роботи. Олександр Іванович вільно оперує термінологічним апаратом тієї галузі знань, у якій проводиться дослідження, здійснює коректні узагальнення та логічні висновки. Стиль викладу матеріалу дослідження, наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечує легкість і доступність їх сприйняття.

Наукова новизна і достовірність наукових положень дисертаційної роботи. Наукова новизна результатів, положень, висновків і рекомендацій, отриманих у дисертаційній роботі, не викликає сумнівів. Аналізуючи найсуттєвіші здобутки дослідження, варто вказати на основні результати, що мають наукову новизну. В дисертаційній роботі вперше виокремлено і теоретично обґрунтовано сукупність педагогічних умов формування ІКК майбутніх офіцерів ЗСУ в процесі професійної підготовки; розроблено модель формування ІКК майбутніх офіцерів ЗСУ в процесі професійної підготовки.

Із інших плідних надбань, які вносить дисертаційна робота до наукового вжитку і які мають наукову новизну й безсумнівне теоретичне та практичне значення, на особливу увагу заслуговує конкретизація сутності поняття «інформаційно-комунікаційна культура майбутніх офіцерів Збройних сил України». Відзначимо, що Олександр Іванович виважено підійшов до організації своєї практичної діяльності, що дозволило йому удосконалити діагностичний апарат для з'ясування стану сформованості ІКК майбутніх офіцерів ЗСУ (гносеологічний, мотиваційно-аксіологічний,

праксеологічний критерії) за рахунок використання показників і характеристики рівнів (високий, достатній, початковий). Визнаємо внесок О. І. Кравченко у подальший розвиток уявлень про зміст і структуру ІКК майбутніх офіцерів ЗСУ як єдності когнітивного, мотиваційно-ціннісного та операційно-технологічного компонентів.

Практичне значення одержаних результатів дослідження.

Констатуємо, що дисертаційне дослідження представляє практичну значущість. Так, автором було розроблено: додатковий спеціальний навчальний курс «Інформаційно-комунікаційна культура офіцера тактичного рівня»; тести для перевірки знань з ІКК, що використовуються в освітньому процесі Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка; методичні рекомендації науково-педагогічним працівникам щодо формування ІКК майбутніх офіцерів ЗСУ (інтерактивні форми навчання, сценарії ділових, рольових ігор, кейсів, веб-квестів для формування ІКК офіцерів ЗСУ); інструкцію з інформаційної та кібернетичної безпеки для офіцерів і курсантів ВІ КНУ; а також удосконалено зміст освітньо-професійних програм підготовки майбутніх офіцерів ЗСУ за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти спеціальностей «Політологія», «Психологія», «Журналістика», «Геодезія та землеустрій».

Результати дослідження може бути використано для вдосконалення умінь і навичок щодо збирання, опрацювання, аналізу інформації, підготовки інформаційних та інформаційно-аналітичних документів, у процесі професійної підготовки майбутніх офіцерів ЗСУ, формування у них потреби в інформаційній самоосвіті. Запропоновані методичні рекомендації науково-педагогічним працівникам щодо формування інформаційно-комунікаційної культури майбутніх офіцерів ЗСУ можна застосувати для: розширення змісту курсу лекцій та практичних занять з дисциплін «Геопросторова розвідка», «Військова педагогіка та психологія (у тому числі лідерство)»; організації дистанційного навчання та військової практики курсантів ВІ КНУ; розроблення навчально-методичного забезпечення інформаційно-освітнього

середовища ВІ КНУ; методичної підготовки науково-педагогічних працівників ВІ КНУ в межах навчальної дисципліни «Педагогічна майстерність науково-педагогічного працівника вищої військової школи».

Основні результати дослідження впроваджено в освітній процес ВІ КНУ, Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, Військового інституту телекомунікацій та інформатизації імені Героїв Крут.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

Загалом позитивно оцінюючи наукове і практичне значення отриманих дисертантом результатів, слід відмітити декілька дискусійних положень щодо змісту, а також висловити окремі побажання.

1. У підрозділі 1.3 «Зарубіжний досвід підготовки майбутніх офіцерів збройних сил у контексті формування інформаційно-комунікаційної культури» автор розглядає сучасний зарубіжний досвід. На нашу думку, робота значно виграла б, якби у роботі було більш чітко виокремлено конструктивні ідеї передового зарубіжного досвіду з метою подальшої імплементації в освітньому процесі вітчизняних вищих військових навчальних закладів.

2. У другому розділі дисертації автор розкриває педагогічні умови і модель формування інформаційно-комунікаційної культури майбутніх офіцерів Збройних сил України. Із тексту дисертації очевидним є те, що ці умови дисертантом визначено лише з урахуванням теоретичного аналізу, здійсненого у попередніх розділах дисертації. Водночас висновок автора щодо обраних педагогічних умов був би більш переконливим, якби процедура визначення педагогічних умов формування інформаційно-комунікаційної культури майбутніх офіцерів Збройних сил України передбачала врахування аналізу практики професійної підготовки майбутніх офіцерів, а також суперечностей, недоліків і проблем, що мають місце у процесі професійної підготовки у ВВНЗ. Посилило би доказовість висновків

автора щодо обрання педагогічних умов використання методу експертного оцінювання або факторного аналізу.

3. На нашу думку, доцільно було б у змісті третьої педагогічної умови (організація самостійної пізнавальної діяльності майбутніх офіцерів Збройних сил України засобами інформаційно-комунікаційних технологій) більше уваги приділити питанню мотивації й прищепленню навичок до самоосвіти впродовж життя, а особливо – питанню формування ІКК майбутніх офіцерів Збройних сил України в межах неформальної та інформальної моделей освіти.

4. У нашому баченні розділ 3 дисертації дещо переобтяжений надлишковою графічною інформацією (13 рисунків, 9 таблиць), яку можна було б викласти більш стисло, а істотну частину ілюстративного матеріалу доцільно було б подати у додатках.

5. Автором дисертації у підрозділі 3.2 представлено аналіз даних, отриманих на заключному етапі формувального експерименту. Водночас доцільно було б ширше подати якісний аналіз змін, які відбулися внаслідок впровадження педагогічних умов формування інформаційно-комунікаційної культури майбутніх офіцерів Збройних сил України у процесі професійної підготовки.

6. Бажано було б у контексті проведеного дослідження висвітлити компетенції (фахові, спеціальні), які формуються у майбутніх офіцерів Збройних сил України в результаті реалізації визначених автором педагогічних умов у процесі професійної підготовки (порівняти їх, наприклад, з розробленою в межах проекту «Tempus» рамкою кваліфікацій в галузі інформаційних технологій, або поширеною у країнах Європейського Союзу рамкою цифрової компетентності для громадян «DigComp»).

Водночас висловлені зауваження не є принциповими та не впливають на загальне позитивне враження від дисертаційної роботи й автореферату. Дослідження, авторські статті виконані на достатньому науково-

теоретичному й методичному рівні, містять різноплановий і ретельно опрацьований новий матеріал.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам та можливість присудження наукового ступеня. Аналіз дисертації,

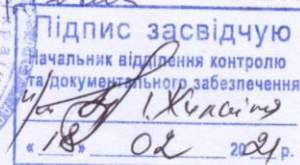
автореферату, опублікованих наукових праць Кравченко Олександра Івановича дає підстави стверджувати, що зазначена дисертація є завершеною науково-дослідною працею, що має вагоме теоретичне і прикладне значення. Автором здійснено комплексне дослідження проблеми формування інформаційно-комунікаційної культури майбутніх офіцерів Збройних сил України у процесі професійної підготовки. Матеріали дисертації повністю апробовані та опубліковані.

Дисертаційна робота Кравченко О. І. «Формування інформаційно-комунікаційної культури майбутніх офіцерів Збройних Сил України у процесі професійної підготовки» за своїм змістом, науковим рівнем, актуальністю, науковою новизною, обґрунтованістю й достовірністю одержаних результатів та їх практичним значенням відповідає вимогам пунктів 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р. (зі змінами), а її автор – Кравченко Олександр Іванович заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент,

Доцент кафедри іноземних мов
Національної академії Державної
прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького,
доктор педагогічних наук, доцент

« 18 » лютого 2021 р.

А. В. Балендр